

Qarabağ Azərbaycandır!

Mərziyyə Nəcəfova

filologiya elmləri doktoru

Döyüşçü şair Emin Piri yaradıcılığında müharibə

1992-ci illər Azərbaycan şeirində Bəxtiyar Vahabzadənin, Xəlil Rza Ulutürkün, Məməd Arazın, Zəlimxan Yaqubun, Sabir Rüstəmxanlının, Ələmdar Quluzadənin və s. poeziyasında Qarabağ müharibəsi döyüşçülərinin real portreti canlandığı kimi bu gün xalqımızın yaşadığı 44-günlük Vətən müharibəsində zəfər qazanan döyüşçünün rəşadətli sözləri əsil mənasında poeziyanın misralarında canlandı. Zahid Xəlilin, Vahid Əzizin, Ümid Nəcərinin, Məmməd İsmayılın, Qulu Ağsəsin, Rafiq Yusifoğlunun, Emin Pirinin, Əlizadə Nurinin, Avdi Qoşqarın, Adilə Nəzərin, Aybəniz Əliyevin, Esmira Məhiqızının, Mahirə Abdullanın, Xanım İsmayılqızının, Elnur Uğurunun, Vaqif Aslanın, Namiq Dəlidağlının və yüzlərcə şairin yaradıcılığı döyüşçü əsgərlərimizin vətən uğrunda mübarizələrini, bu yolda canlarını sevrək qurban verdiklərini canlandırdılar.

Emin Piri isə 44-günlük müharibədə tək qələmini silaha çevirmədi, həm də silahı ilə torpaqlarının azlığını uğrunda mübarizə apardı. Eminin şeirlərini oxuyuram, yəqin, müharibədən öncə bunları yazmışdı, döyüşüb torpaqları xilas etməyi elə onda qarşısına məqsəd qoymuşdu, şəhidlər xiyabanında olanda. Yaşca özündən kiçik, şəhid olan əsgərlərin məzarları önündə bir

əsgər yetişmişdi.

Bu yaşına görə

Şəhidlər Xiyabanında

18 yaşlı

baş daşları

utandırdı məni.

Məndən kiçikdi hələ

Məndən öncə doğulanlar

əmi deyib

Qarabağ Azərbaycandır!

üstümə qaçır baçdaşları

bir əsgərin ölüm günü

baş daşının doğum günüymüş.

Torpağı uğrunda canlarından keçən bu əsgərlərin qanı yerdə qaldığı, torpaqları düşmən tapdığına olduğu üçün özünü qınayan bir gənc sonradan döyüşçü olmaq, torpaqlarımızı azad etmək üçün bu məzarlar önündə xəcalət çəkə bilirsə o mübariz qalib əsgər ola bilər.

Şəhid məzarlarını

mərmərə бүkdük,

daş qoyduq başlarına

qalxa bilməsinlər

üzümüzə түpürməyə.

(Emin Piri, “Başdaşları utandırdı məni”)

Emin Piri döyüşçü, əsgər kimi ön cəbhədə olsa da poeziyasında canlandığı əsgər haqqında yaşananlar arxa cəbhədə cərəyan edir. Əsgər və onun valideynləri, əsgər və onun həyat yoldaşı, əsgər və onun körpə balası. Bu şeirlərdən də görünür ki, o nə həyatda, nə də ki, şeirlərində özünü düşünməyib. Elə müharibədə də döyüşçü məhz belə igidlər ola bilər. Canını xalqı uğrunda, torpaqları uğrunda, ailəsi uğrunda, əzizləri uğrunda qurban verə bilən insan döyüşçü və şəhid ola bilər.

“Şəhid oğlunun dedikləri” şeirində bir ana var - bu gününümüzün anası, müharibəni yaşayan ana. Bu ananın müharibədə şəhid olan ərinə demək istədiklərində o qədər reallıqlar var ki, əsil müharibə nədir və döyüşdə şəhid vermək nədir bu canlı tabloda görmək, yaşamaq olur.

Anamı heç elə görməmişdim

Atamı gətirəndə sıxmışdı əllərini...

Camaat görməsəydi

Yumruqlardı atamı:

“Bu iki yetimə bəs kim baxacaq?!”

Müharibə həqiqətləri, döyüşçünün arxa cəbhə üçün narahatlıqları və nigaranlıqlarını Emin Piri əslində elə cəbhədə olduğu üçün belə real verə bilib. Ailələri, valideynləri, körpələri üçün bu qədər acı həqiqətləri görə bildikləri halda canlarını Vətən üçün qurban edə bilən döyüşçülər Emin Piri poeziyasında əks etdirilə bilib. Qazi olan bir döyüşçünün obrazını da görmək olur şairin poeziyasında:

Müharibə əliliydi babam,

Aldığı təqaüdün qəpiklərini

Gizlədərdi əlində.

“Tapın görüm, hansı əlimdədi?

Pul, tapanındı”

Qarabağ Azərbaycandır!

Oynardı bizimlə.

Ancaq heç vaxt tapmadıq

Qəpikləri hansı əlində gizlətdiyini.

Görəsən, bilirdimi

Biz bilirik

Bir əlini müharibədə itirdiyini...

(“Babamın əlləri”)

Şairin “Sükutlu səngər”, “Ayağım özümdən qeyrətli çıxdı”, “Sağ qalan varmı?” ...şeyirlərində döyüşçünün yaşadığı müharibə ağrıları və həqiqətləri poetik ifadəsini tapır.

Əsgər sinəsi axtarır

isinməyə

fevral şaxtasından

üşüyən güllə.

hər əsgər tabutu

bir ağ gəlinliklə köçər...

əsgər deyil,

sevən qızın arzularını

götürüb gedər

hər atılan güllə.

Müəllif döyüşçünün hər dəqiqə üz-üzə olduğu o anı ifadə etməsi ağırlı və eyni zamanda poetik anlamda güclüdür. 3-4 bəndlilik şeirdə ön cəbhə, döyüşçünün yaşadığı həqiqət və arxa cəbhədə döyüşçüyə aşiq bir qızın sevgisi canlanır. Şair hər əsgərin ölümü ilə “hər əsgər tabutu, bir ağ gəlinliklə köçər...əsgər deyil, sevən qızın arzularını götürüb gedər, hər atılan güllə” ifadəsi əslində müharibə dəhşətinin ən real faciəsidir. Üç-dörd bənddən ibarət şeirdə ön cəbhəylə arxa cəbhə bir araya gəlir. Gecənin yarısı səngərə məktub yazan bir qızın, anasının “hələ yatmamısan” sorğusu və “üşüyürəm, ana, odun atıram sobaya” cavabı əslində ən qiymətli poeziya nümunəsidir. Sevən qızın əsgər yolu gözləməsi poeziyamızda yeni bir tapıntı olmasa da, sonrakı məqamda sevdiyini itirən qızın sevgisini itirməsində şair tərəfindən özünə məxsus şəkildə ifadəsi cəbhədəki ağırlı anların dəhşəti ilə yadda qalır.

Daha

gecələri oyaq qalmağa

soba yanında məktub yazmağa,

yalandan üşüməyə,

sobaya odun atmağa

Qarabağ Azərbaycandır!

ehtiyac yoxdu...

tağım komandirinin

səngərdən qıvrıla-qıvrıla

boğuş səsi gəlir:

kimsə sağdı?

(“Kimsə sağdı?”)

Əslində arxa cəbhənin mənzərəsini yaradan Emin Piri şeirin sonunda müharibənin mənzərəsini də bütün incəliklərinə qədər yarada bilir. Müharibə və əsgər əslində elə bütöv bir obraz təşkil edir. Emin Pirinin şeirlərindəki dəyər müharibənin az sözlə bütöv obrazını yarada bilməyindədir. Şairə görə müharibə yalnız öndə getmir, arxada da ikinci bir müharibə var. Bu şeirlərin hər misrasında əsgərlərimizin savaşımadığı hər dəqiqədə arxada əzablarla, ağrılarla baş–baş qalan əzizləri var. Bu real bir faktdır.

“Ayağım özümdən qeyrətli çıxdı” şeirində də yaralanmış, ayağını cəbhədə itirmiş əsgər var, bir də arxadakı müharibə ağrılarını yaşayan - ana, sevən gənc qız, ərini savaşa göndərən həyat yoldaşı var. Və əsgərlə bərabər savaşıyan bu insanlar da əslində döyüşən əsgərlərdilər. Müəllif döyüşçünün qəhrəmanlıq səhifəsi haqqında uzun-uzadı danışmır, qısa poetik misralar bu şeirdə döyüşçünün savaş hekayəsi kimi verilir. Oxucu iki–üç misradan müharibənin dəhşətli anını yaşaya bilir. Emin Piri gördüklərini yazıb, “bir an ki, var o ana kim tuş gəlirsə çiçək açdı, torpağa basdırılan minalar” Hər tərəfə basdırılan minalar ağac çiçəkləyən kimi bir anlıq çiçəkləyirdi. Bu çiçəklər əsgərlərin ayağına toxunanda yara açırıldı. Bənzətmə də çox yerində və təsirli ifadə olunub, ona görə ki, sonradan bu çiçəkdən doğan yaralar çiçək qəlbi anaların çiçək–çiçək arzularını yandırır kül edəcəkdə.

Çiçək açdı

torpağa basdırılan

minalar

toxunanda ayaqlar.

çiçəklər yara açdı

yaralar

anaların yuxusuna qaçırdı.

yuxular qara xəbərin

ardınca qaçırdı.

Bu misralarda əsgər yolu gözləyən, hər narahatlıqdan sonda yuxusunda balasını görən ana var. Bu misralar əsgər və ananın canlı yaşantularından xəbər verir. Daha sonrakı misralarda:

Qəlbinə qara xal düşən qızların

gözünün altından

öpüş yerini

Qarabağ Azərbaycandır!

səhər eşitdiyi xəbərlər yuyar.

Bu parçada qəlbinə qara xal düşən, həyatını müharibə söndürən bir qız var. Şairin demək olar ki, bütün şeirlərində hələ sevgisindən kam almayan bir qız obrazı var. Şeirinin sonrakı parçasında ərinə yatağında deyil, torpaqda dərin bir yer salan bir gənc qadın var. Arxa cəbhədən yenə ön cəbhəyə dönmən şair sağ ayağını itirən döyüşçünü təqdim edir. Sağ ayağının can verən addım səsinə geri dönüb ayağını əllərinə alan döyüşçü yenə özünü deyil ondan gül dəstəsi gözləyən sevgilisini düşünür. İtirilmiş ayağını alır əlinə:

Bir vaxt sevgilisinə

gül verən əllər

bugün nə aparacaqdır?!

Şair sağ ayağının təqaüdünü sol ayağının alıb xərclədiyinə üzülür, ən çox isə müharibədən yarımçıq gəldiyinə üzülür. Torpaqlarımızda qalan sağ ayağının daha qeyrətli olduğunu vurğulayır.

Danlayır özünü hər səhər-axşam

əlini başına, dizinə çırpır:

oqaldı cəbhədə,

mənsə qayıtdım

ayağım özümdən qeyrətli çıxdı.

(“Ayağım özümdən qeyrətli çıxdı”)

“İtirilmiş əllər” şeiiri də eyni ideyanı əks etdirir. Şeirdə sevən gənc qızın düşüncələri ağırlı və təsirlidir. Ağırlı məqamlar əlini itirmiş döyüşçü əsgərin hər zaman sevdiyi qızın görüşünə itirdiyi əllərdən gül aparması, indi isə o əllərin savaşa itirilməsindədir. Artıq sevgilisinə gül verən o əllər yoxdu, sadəcə kitab vərəqlərində qurudulan o gül var. Və o qız sevgilisinin əllərini o güllərdə axtarır. Eminin şeirlərinin çoxunda olduğu kimi bu şeirdə də arxa cəbhədəki hadisələr ön cəbhənin dəhşətlərini əks etdirir.

Görüşəndə

sevgilisinin əlində

gözünü axtarardı

ona veriləcək gülləri.

İndi

Kitabları arasında qurduğu

Gül ləçəklərində axtarır

Sevgilisinin cəbhədə itirdiyi əlləri.

(“İtirilmiş əllər”)

Qarabağ Azərbaycandır!

Şairin cəbhə yaradıcılığında ən çox yadda qalan və diqqət çəkən şeirləri döyüşçü əsgərin itirilmiş ayaq və əlləri mövzudur.

Emin Piri şeirlərində arxa cəbhədəki dünyaya uşaq gətirəcək hamilə qadınlar da yer alır. Dünyaya gəlməyən bu körpələr müharibə zamanlarında uşaq kimi dünyaya gözlərini açma bilməzlər. Hər zaman ərlərinin ölüm xəbərini ala bilmək qorxusu bu hamilə qadınların yaşadıkları bir həqiqəti dünyaya hayqırır. Bu qadınlar ərlərinin ölüm xəbərindən qorxusundan uşağı canlı dünyaya gətirə bilmədikləri halda dünyaya yalnız şəhid gətirirlər misrası reallıqla poetik məqamın birləşdiyi anı ifadə edir.

Əri cəbhədə olan

hamilə gəlin

hər an

gələ biləcək

qara xəbərin qorxusundan

uşaq salır.

Analar uşaq yox,

Şəhid doğur daha.

Şairə görə müharibələr ən çox uşaqları sevir. Və elə ona görə də müharibə körpələrə daha çox zülm edir. Bəlkə də şairi belə deməyə vadar edən, döyüşçülərin hələ dünyaya gəlməyən övladlarını görmədən belə torpaqları qorumağa yollanmalarıdır.

Həyasızcasına təpiklər,-

güllələr döyməz qapını...

Anaların əlindən alıb

beşiyi özü yellər

mərmilər...

(“Adsız şeir”)

Ədəbiyyatımızda nə qədər qəhrəman əsgər obrazı yaratsaq da əsgər də canlıdır və savaş zamanı onun da qorxusu olur. Torpağa dən yerinə səpilən bu barıtları dənəyə sərçə dimdiyini xatırladırdı şairin ifadə etdiyi sərçə kimi qorxu dənəyə əsgər ürəyi də Emin Piri poeziyasında müharibə həqiqətlərini poetikləşdirir. Necə olar yazsam deyə düşünmür. Ölüm olan yerdə qorxu, həyacan da var, bu həqiqətləri olduğu kimi ifadə etmək, onun şeirlərini təbii və təsirli edir.

Torpaqdan dən yerinə

barıt dənəyə sərçə dimdiyi.

Və bir də

Qarabağ Azərbaycandır!

sərçə kimi qorxu dənliyirdi

əsgər ürəyi.

(“Sükutlu səngər”)

Müharibənin ən real ifadəsini bundan artıq başqa poetik ifadəyə tökmək imkansızdır.

Emin Piri müharibədə güllələr önündə də arxa cəbhədən nigarançılığını, körpələrin gözlərindəki, qüssəni, kədəri baxışlarından silə bilmədi. Müharibədən dul qalmış qadınların acısını da poetik misralarla əks etdirdi. Fərqi yox, neçə illər əvvəl, və ya hansı müharibənin döyüşçüsünün obrazın yaratdı, onların əllərinin, ayaqlarının itirilməsinin faciəsinin, ağrısının fırcayla ifadəsini verə bildi. Bu şeirlər ədəbiyyat tariximizdə qalacaq, həm təbii olması, həm reallığı ilə, həm də bu şeirlər 44-günlük bir Qarabağ savaşımızın zəfər sevinclərindən bizlərə xəbər yetirdiyi üçün əvəzsizdir. Bu gün tariximizdə əvəzsiz bir iz qoyurlar, qələmi ilə, silahı ilə əsas da Vətən sevgisi ilə yaradılıb, yaşadan oğullarımız.

01.05.2021...<https://literature.az/?lang=aze&page=339&newsId=116810>